

СЕДМИЧНО
ИЗДАНИЕ
НА
„ДЕМОКРАЦИЯ“
Брой 1/11/
Година II
11 февруари 1991 г.
Цена 68 ст.

НЕПРЕМЪЛЧАНО

Българският писател МЪЛЧИ

ЕДВИН СУГАРЕВ

Вчетвъртък, на 24 януари т.г. по време на едно от най-драматичните и позорни заседания на Великото народно събрание българският писател Георги Мишев се обърна към колегите си по перо от лявата страна на залата. Той ги призовава да остават за миг своите партийни пристрастия, да вникнат в отговорността, която посматрат, да помислят за съдбата на България. Призовава ги поименно и с името на една общност, която може да съществува само между хората на словото и която е немислим без съзнанието, че писателят е медиатор на съвестта.

Не знае до кога стигаха неговите думи, разтвориха ли нечия мисъл или се разбиха в слепи уши. След време светлинното табло отчете анонимния резултат: да, отливко имаше няколко гласа против и възпроизвеждали се за това да бъде избран Андрей Луканов за председател на комисията по външна политика. Но не е толкова важно как и за какво са гласували Валери Петров, Колю Георгиев, Георги Константинов, Ангел Вагенщайн, Стефан Проден, Стойко Стойчев и останалите литератори от БСП. По-важно е това, че никой не сметна за нужно да отговори на Георги Мишев — пък дори и за да отхвърли неговия призив, да обоснове своя избор от морална гледна точка. Странно е, че българският писател замълчи спотай се в сканката на партийната дисциплина. Замълча съвестта на България.

И просърчаха в гроба костите на светите ни праеди, костите на Петко Славейков, на Захари Стоянов, на Стефан Стамболов, на мънениците на българското слово, благодарение на които паметта ни пази и до днес знака за равенство между словото и съвестта. Така ли са мълчали те на първото Велико народно събрание повече от век преди нас? Така ли са чакали инструкции от партийните си водачи, така ли са прегълъчали моралните упрещи на своите противници в името на една победа на всяка цена, дори бъдещето на родината?

Разбира се, аз сам съм пристрастен и затова не ще обсъждам тук самата каза, насилиствено наложена от мизинството и категорично отхвърлена от малцинството. Никога е имало русофии и русофобии, днес положението е същото и всеки има право на своите пристрастия. Но някога действуващите лица в големата драма на България са влагали кръв, дух и съвест в своята роля, залагали са чест и живот за своята мисия. Така ли бе и сега, когато залата и отливко, и отдясно тънчеще от възмущение, когато са разменяли взаимни хули и обиди, когато един френски делегат следеше с почуда на какво е способен балканският парламентарен гений, когато нашият прословут експремър бе подложен часовес на сериозни обвинения, бе наречен престъпник и безсръбски и каменено високомерие премъжка всичко то... заедно с българските писатели?

Един напразен, бесмислен пропилjen ден. Жалбите по него се сипеха отливко и отдясно. Беше ли наистина напразен? Нека не си кривим душите, господа. Никак не е толкова важно кой ще оглавява една или друга комисия. Но важна е какво ще бъде лицето на България след това. Важно е дали това ще е лицето на министър-председател, свален не от правителствена криза и не чрез партийни съглашателства, а от своя народ, и то след като с непростомът си упорство да остане на власт бе довел страната до самия ръб на гражданска хаос, да не кажа по-силна дума. Важно е, защото никой никъде не гласува доверие на провалени, компромитирани, отхвърлени от народта и по-нататък. Важно е, защото този акт подкопава легитимността на Великото народно събрание, да не говорим за доверието към него. Важно е, защото всичко възниква от драмата на политически инициативи от която и да било страна. Важно е, защото днес, когато руски танкове търчат по улици на Виенско и Рига, никак не е без значение дали ще продължаваме да бъдем пръстенски ориентирани. Важно е, защото ни предстои избор между Азия и Европа. Важно е, защото никой никъде не гласува доверие на провалени, компромитирани, отхвърлени от народта и по-нататък.

Българският писател бе свидетел, жертва и съучастник в Безвремието. Не става дума само за безкрайната и анонимна обществена латергия. Безвремието е и обитател на бездуховността, зачертавана на всяка трансцендентност, подменяне на същността с ерзаца, потъпяване на индивидуалността. Във и чрез всичко това се легитимираше публичният об раз на българския писател. Върху тези, които го създадоха или се съгласиха с неизбежността му, днес лежи тежък гръх. Не си и струва труда да говорим за едри и дребни доносничества, за вътрешни цензури, за конформизъм и ласкателство към властните. Бе гилотинирана самата представа за писателя като медум на съвестта, за българското слово като достойна за уважение ценност. Затова нека Бог им прости. Ние можем само да ги забравим.

ЛИТЕРАТУРЕН ВЕСНИК

В БРОЯ:
Александър Късов
Миглена Николчина
Деян Енев
Вернер Херцог
Ерих Фром

Литературен парламент

С един въпрос при писателите в Народното събрание

— Как се чувстват като депутат във ВНС 110 години след ядро Славейков, Стефан Стамболов и Захари Стоянов?

ГРОЗДЕТО Е КИСЕЛО

ГЕОРГИ МИШЕВ: Чувствам се като „обрана“ „обрана“. Държавата ни е „обрулена“, както казва професор Чирков. Съществува голяма разлика между онази България след Освобождението и днес, след сегашното ни освобождение. Старата България е имала колкото и прimitивно за времето си, толкова и солидно селско стопанство. Сега нямам нищо. Тъй че старите депутати, в това число и писателите, са притежавали някакво съмнение. Аз нямам такова самочувствие. Не че не съм избраан. Но все повече се замислям кой е този народ и коя е тази държава.

Вторият въпрос е със степента на таланта, която сътвържаща сферата и по-добре да нагази място в нея.

ЧУВСТВАМ СЕ НЕПРИЧИЧНО

КОЛЮ ГЕОРГИЕВ: Сигурно по-зле от тях. И ще видя защо: трудно ми е да се съзмервам с тези личности, както и да съзмервам същността на прописните, на които се опитват да служат, с естеството на работата в парламента. Освен това Учредителното събрание е трасло много по-кратко и за имали шанса да не разводняват жаждата си за свобода и независимост. Сега ние просто не можем да се концентрираме — дори да прелеват един и същи цели, представите на различните групи за пътищата им на постигане са различни. Не съм удовлетворен и като председател на Комисията за културата и духовните ценности. В момента Народното събрание създава законости и законови актове, които да регулират цялостно и общественото развитие и ние трябва да чакаме евентуално до пролетта, за да реализираме напреленото досега от нас — добива с усещането за едно безкрайно разтегнато във времето, което не носи утеша.

РУДЕНКО ЙОРДАНОВ: Вие предварително се опитвате да ориентирате отговора и така зададен въпросът ме смущава. Вие слагате мост между пристъпното и тук и това върху колоси върху българската литература и волю неволю ни караете да се сравняваме с тях като парламентаристи. Аз ги познавам добре като литератори и зле като политици и парламентаристи и за това, ако трябва да ви отговоря како се чувствам, сравнявам се с това какво са били те в Народното събрание, но бих могъл, защото нямам поле за сравнение, не знам какви са били те тогава. Това е мой пропуск, но от друга страна предпочитам да ги познавам като колоси в литературата и по-скоро от любопитство — като парламентаристи. Известна е фразата на Нютон, която в представителните обществени формации в Англия, не мога да си спомня къде по-точно, един единствен път в зелен думата и за учудване на всички произнесъти горе-долу следното:

(Продължава на стр. 3)

Фотография: Христо Ноймин

„ЛИТЕРАТУРЕН ВЕСНИК“

ДНЕС

Литературен вестник днес?

Що за донихотвъдна наистина? Та кой ще пише и кой ще чете, когато когато са загрижени за наистина?

Как ще оцелее в капаните на инфлацията, хартиената криза, „жълтия“ потоп?

Добре познати въпроси. Ние също си ги задаваме: на тези, които започват с „как“, отговаряме: въпроси всичко.

Духът на същността е настъпен. Особено в епохи като нашата. Нищо, че взръщане среди днешния ден, хората на духа се чувстват като Давид срещу Голиат. С перце в прашница.

Духът на същността е настъпен. Особено в епохи като нашата. Нищо, че взръщане среди днешния ден, хората на духа се чувстват като Давид срещу Голиат. С перце в прашница.

Духът на същността е настъпен. Особено в епохи като нашата. Нищо, че взръщане среди днешния ден, хората на духа се чувстват като Давид срещу Голиат. С перце в прашница.

Духът на същността е настъпен. Особено в епохи като нашата. Нищо, че взръщане среди днешния ден, хората на духа се чувстват като Давид срещу Голиат. С перце в прашница.

Духът на същността е настъпен. Особено в епохи като нашата. Нищо, че взръщане среди днешния ден, хората на духа се чувстват като Давид срещу Голиат. С перце в прашница.

Духът на същността е настъпен. Особено в епохи като нашата. Нищо, че взръщане среди днешния ден, хората на духа се чувстват като Давид срещу Голиат. С перце в прашница.

Духът на същността е настъпен. Особено в епохи като нашата. Нищо, че взръщане среди днешния ден, хората на духа се чувстват като Давид срещу Голиат. С перце в прашница.

Духът на същността е настъпен. Особено в епохи като нашата. Нищо, че взръщане среди днешния ден, хората на духа се чувстват като Давид срещу Голиат. С перце в прашница.

Духът на същността е настъпен. Особено в епохи като нашата. Нищо, че взръщане среди днешния ден, хората на духа се чувстват като Давид срещу Голиат. С перце в прашница.

Духът на същността е настъпен. Особено в епохи като нашата. Нищо, че взръщане среди днешния ден, хората на духа се чувстват като Давид срещу Голиат. С перце в прашница.

Духът на същността е настъпен. Особено в епохи като нашата. Нищо, че взръщане среди днешния ден, хората на духа се чувстват като Давид срещу Голиат. С перце в прашница.

Духът на същността е настъпен. Особено в епохи като нашата. Нищо, че взръщане среди днешния ден, хората на духа се чувстват като Давид срещу Голиат. С перце в прашница.

Духът на същността е настъпен. Особено в епохи като нашата. Нищо, че взръщане среди днешния ден, хората на духа се чувстват като Давид срещу Голиат. С перце в прашница.

Духът на същността е настъпен. Особено в епохи като нашата. Нищо, че взръщане среди днешния ден, хората на духа се чувстват като Давид срещу Голиат. С перце в прашница.

Духът на същността е настъпен. Особено в епохи като нашата. Нищо, че взръщане среди днешния ден, хората на духа се чувстват като Давид срещу Голиат. С перце в прашница.

Духът на същността е настъпен. Особено в епохи като нашата. Нищо, че взръщане среди днешния ден, хората на духа се чувстват като Давид срещу Голиат. С перце в прашница.

Духът на същността е настъпен. Особено в епохи като нашата. Нищо, че взръщане среди днешния ден, хората на духа се чувстват като Давид срещу Голиат. С перце в прашница.

Духът на същността е настъпен. Особено в епохи като нашата. Нищо, че взръщане среди днешния ден, хората на духа се чувстват като Давид срещу Голиат. С перце в прашница.

Духът на същността е настъпен. Особено в епохи като нашата. Нищо, че взръщане среди днешния ден, хората на духа се чувстват като Давид срещу Голиат. С перце в прашница.

Духът на същността е настъпен. Особено в епохи като нашата. Нищо, че взръщане среди днешния ден, хората на духа се чувстват като Давид срещу Голиат. С перце в прашница.

Духът на същността е настъпен. Особено в епохи като нашата. Нищо, че взръщане среди днешния ден, хората на духа се чувстват като Давид срещу Голиат. С перце в прашница.

Духът на същността е настъпен. Особено в епохи като нашата. Нищо, че взръщане среди днешния ден, хората на духа се чувстват като Давид срещу Голиат. С перце в прашница.

Духът на същността е настъпен. Особено в епохи като нашата. Нищо, че взръщане среди днешния ден, хората на духа се чувстват като Давид срещу Голиат. С перце в прашница.

Духът на същността е настъпен. Особено в епохи като нашата. Нищо, че взръщане среди днешния ден, хората на духа се чувстват като Давид срещу Голиат. С перце в прашница.

Духът на същността е настъпен. Особено в епохи като нашата. Нищо, че взръщане среди днешния ден, хората на духа се чувстват като Давид срещу Голиат. С перце в прашница.

Духът на същността е настъпен. Особено в епохи като нашата. Нищо, че взръщане среди днешния ден, хората на духа се чувстват като Давид срещу Голиат. С перце в прашница.

Духът на същността е настъпен. Особено в епохи като нашата. Нищо, че взръщане среди днешния ден, хората на духа се чувстват като Давид срещу Голиат. С перце в прашница.

Духът на същността е настъпен. Особено в епохи като нашата. Нищо, че взръщане среди днешния ден, хората на духа се чувстват като Давид срещу Голиат. С перце в прашница.

Снимки: Борислава Симова

ЧАСТНИТЕ ГАЛЕРИИ В СОФИЯ

РУМЯНА КОНСТАНТИНОВА

Hапоследък едно ново явление „залив“ софийските улици — частните художествени галерии. По-големи, по-малки, с различни собственици амбиции и атмосфера, те стават част от нащето всеиздивие. За няколко месеца монополът на „Шинка“ бе нарушен драстично и това, за което по-възрастните са спомняха с носталгия, а ние, по-младите критици и художници, мятахме, стана реалност. Появиха се галерии, в които всички може да излагат всяко, без да е непременно член на СБХ, без работите му да бъдат предварително журирани и без да чака на дълга опашка, за да има право да покаже и продаде своитетворби. Днес всяко е много-по-добре и естествено, всъщност така, както винаги е трябвало да бъде — само галеристът и художникът разделят отговорността за подбора на една картина, на една пластика, на една изложба.

Посещавайки различни места, избрах произволно три новооткрити столични галерии. Галерията „МАРТИН—АРТ“ е на Иво и Жени Димитриеви. Намира се на бул. „Димитър Благоев“ № 2, на място, наречено „Стария хан“, където доскоро се играеха театрални представления и се четяха стихове. Иво и Жени не са от „професията“. Медицински работници са, но по израза на Иво Димитров имат оча за изкуството“. В момента тяхната галерия представя живопис, графика, малка пластика, керамика, предимно на млади художници. Такава е и амбицията на двамата галеристи — да стимулират изявата на млади творци, да

подпомагат със средства, да осигуряват материали за работата им — бои, платна, рамки, вълнене да създадат модерна графична база.

Галерия „АРТ 36“ на бул. „Раковски“ № 159 е собственост на г-жа Камелия Чекарлиева. И за създаването на галерия е единът съществена мечта. Професията ѝ на инженер-химик е доста далеч от изкуството, но средата, в която живее, е излязла от проинкната от него. Г-жа Чекарлиева има ясно виждане за своята галерия (в нея трябва да бъде представян самостоен един художник или най-много драма, например с живопис и малка пластика). Целта ѝ е по-скоро да доставя удоволствие на посетителите, а и на себе си, отколкото да извършиянякаква търговска дейност. Тя смята, че високите цени на картините в нея са галерия (които художниците сами определят) не пречат на истинското общуване с изкуството. След успешното представяне на Кеазин Исинов и Димитър Казakov сега г-жа Чекарлиева ни предлага среща с най-новите творби на Генко Генков.

Галерия „ПРИЗ“ е на ул. „Цар Асен“ № 42, са-мо на няколко крачки от многогодишния булевард „Витоша“, но излязда далеч от шума на всекидневието, нещо като малък oasis сред съвботата на града. Негови собственици са двама художници — Златка Кожухарова, Анна Тузузова, и нейните съпруг Борис Тъмнин, инженер-химик, който е и ръководител на галерийната дейност. Предварителният модел за създаване на тази галерия е моделът на повечето галерии по света — място за общуване с изкуството, за удовлетворението, което то-зи контакт им дава.

Накрая задавах на всички един и същи въпрос: „Бихте ли потърсили съвета и помощта на някой критик?“ Отговорите бяха подобни. Те ме изпълниха с надежда, че заедно съзстановяващите на естествените отношения между изкуството и неговите меценати ще со нормализират и нещата в системата художник — критика — публика.

Литературен парламент

(Продължение от стр. 1)

то: „Моля, затворете вратата или прозореца, защото стават течения.“ Но това не му прери да бъде. Нито. Не знам какъв е казвал Славейков и другите големи български писатели като народни представители. За съда си изложили на този елемент от въпроса, в който се опитвате да ме сравнявате с тях. Чувствам се неправично. За първи път попадам в подобен вид обществени взаимоотношения, при които нещата са поляризираны, политическия и политическото понятие, каквите взимат връх. Това е явление, характерно за цяла Източна Европа — хора на изкуството може да поради това, че са съхранили въображението си и не са допуснати да бъдат обладани тоталитарната нация на мислене, от тоталитарната система, се чувстват морално задължени да помогнат, да задвигнат процеса, да прилагат начинна скорост и предполагат с достойност, което все пак им е останало, да се оттеглят. Защото е много трудно човек да съхраня достойността си, без да се подчини от време на време на някоя обща тенденция или правила на играча, за което след това да съжалява.

И НИЕ НЕ СМЕ ЗА ИЗХЪРЛЯНЕ

МИХАИЛ НЕДЕЛЧЕВ: Как историк и литератор, който се занимава с личностното пристъпие в българската словесна култура, от никога не съм преставал да живя с личностите от нашето историческо минало. За мен те понякога са по-живи от моите съвременници. Миналото е актуално, предметно, пълното дори; и се чувстват добре в тази компания, защото това са мои колеги, защото не съм съвник на митологизирани фигури от миналото. Напротив — анализират ги. Анализират причините, поради които се създават митически ореоди около една или друга фигура, което не означава, че не градим ценостно отдалечните личности. В този момент, в който участваме в един много важен исторически преход, бих казал исторически революционен период за България, смятам, че ние също сме исторически фигури. Нека това не звучи тържествено. Историята е нещо живо и актуално. Всичко противично с история и всеки, който е поел една мисия, също така е историческа личност. Следователно на мен ние не си пречи да не се съзърваме, но и да чувствам как нашата дейност има съответствие, как нашите постъпки намират коректен, да кажем, в действието на хората, участвали в парламентарните борби, в политически живот на страната. Народното събрание изсмуква всички ни сили, разгражда ни като хуманисти, като културни личности, но всичко това си струва, защото пристъпите на хора, можеш да пишеш, можеш да разсъждаваш, да наблюдаваш, да коментириш, да конципириш социалната действителност в едни културологически параметри, е ценно и важно. Така че могат да бъдат оставени свидетелства, а и се внеса един друг нерв в действието на това Велико народно събрание, в което иначе приоритетно място имат икономистите, юристите, но мисля, че ние не сме за изхърляне.

ГЛАСТЬ НА ТВОРЕЦА Е ПО-НЕЗАВИСИМ

ГЕОРГИ КОНСТАНТИНОВ: След един вен отново има български парламент, в който могат да се чут различни мнения, може да се спори, в който, надявам се, има и истински писатели. Не бих сървил с Петко Славейков или с другите литератори, участвали в тогавашния парламент, но считам, че винаги има нужда от един по-nezависим глас, какътъ е гласът на твореца. Политиците са хора професионалисти и много пъти те се ограничават от собствените си политически програми. Дори да виждат изходи извън тях, те едновременно не сметят за заявят това. Писателите са по-големи виднодуми, а бих казал, че и повече се опитват да надникнат в бъдещия ден и често пъти по-реално, по-трезво говорят за днешния. Писателите могат да служат като буфер — не се срамуват от тази дума, между крайностите в политически живот и действително да помогнат за така наречения мирен преход. Ударението освен

на „мирен“ трябва да бъде и на „преход“. Трябва наистина да го извършим и писателите ще помогнат за това. Как тогава ще се заместят със свойте книги и нечестията да съзинават с политика?

БОРИС ДИМОВСКИ: Нима съзинават 110 години? А как са съхранили актуалността си до ден днешни тези нации преди? Дали не са били по-европеизирани възрожденските и не депутати? Уви, сред тях е имало родолюбци по душа, полиглоти по призвание и най-вече хора с независим език. У нашия парламент — всяка дума е пълна със съображене, на макар и ощетен отговор.

НАХАЛСТВО Е СРЕДСТВОТО НА ДНЕШНИЯ ДЕН

ТОДОР КОЛЕВ: Как виждам интелектуалното ниво в Народното събрание? Без да искам да бъда зор пророк, предвещавам, че следващото Народно събрание ще бъде още по-зле интелектуално. Виждам как простотите взема широки размери, нахалството и пробивността са средства на днешния ден. Ние българите сме интересен народ — балкански. Мисъл, че докато Славейков, Стамболов и Захари Стоянов са седели в Народното събрание, никой от присъстващите не е подозирал, че тези имена, които са днес за нас. Да възмем Стамболов — един хайман, пройдоха — говоря за начина на мислене на съвременници. Захари Стоянов — участник във въстанието, иначе един селски даскал. Да са се респектирали най-много от Петко Славейков, защото той изглежда по-строг. Та искам да кажа, че ние не умее да се уважаваме. Въобще — тъжна гледка.

ПРИМЕР, КОЙТО Е БИЛ ВИНАГИ ПРЕД НАС

СТЕФАН САВОВ: Тези имена респектират до тава степен, че на въпроса „Как че чувстват?“ бих казал, че не се чувстват особено добре, сравнявайки нас с тях. Но тъкът като те са един пример, който е бил винаги пред нас, аз се надявам, че че че помагат много, за да излезем от днешната страшна наравнена криза, в което се намираме.

ЙОРДАН ВАСИЛЕВ: Този път изказването ми няма да прозвучи съсъм скромно. Чувствам се много по-добре от голяма част от депутатите от отрешената страна, защото все пак познавам творчеството на тези хора, които вие изредихте.

ВЛАДИМИР МАНОЛОВ: Чувствам се като редес години преди дядо Славейков, Стамболов и

Захари Стоянов, защото демократията по тяхно време сигурно е била много по-важна.

Ние ще тръгнем да извършим още веднъж този години. Дано не се окажат повече от сто.

АТАНАС МОЧУРОВ: Дядо Славейков, Стефан Стамболов и Захари Стоянов са се чувствали на мястото си, защото са съзинавали с уреждане на народните работи от времето, когато не са и сънували, че ще станат народни представители. Аз също не съм и сънувал, че ще стана народен представител.

Занимавах се с уреждане на народните работи само на книга. През 1989 г. имах

един по-реален контакт с политика.

ЙОСИФ ПЕТРОВ: Като хуй в хладка вода! Това е само за „Интрига“. Там ще бутнат веднага, мамка им!

221. страница, 14.50 ч.

Чувствам се също както и те са се чувствали,

защото и те го чуваха от едно рабство и

и са влезли в първото Велико народно събрание.

Ние са съзинавали политика и правим също демократия. Само че сме не в първото, а в седмото народно събрание.

Писателите можат някога да не грешат, а политиците

да не съзинават.

Чувствам се духовно много по-

блико до онази епоха

АЛЕКСАНДЪР ЙОРДАНОВ: Чувството е про-

тиворечиво и противоречието идва от това, че

тръгва да го реши за шест минути или шест се-

качили. Това е трудното.

ЧУВСТВУМ СЕ ДУХОВНО МНОГО ПО-

БЛИКО ДО ОНАЗИ ЕПОХА

АЛЕКСАНДЪР ЙОРДАНОВ: Чувството е про-

тиворечиво и противоречието идва от това, че

тръгва да го реши за шест минути или шест се-

качили. Това е трудното.

Писателите могат да служат като буфер — не се срамуват от тази дума, между крайностите в

политически живот и действително да помогнат за

така наречения мирен преход. Ударението освен

въпроса зададе Капка ГЕОРГИЕВА

231. страница, 14.50 ч.

Чувствам се също както и те са се чувствали,

защото и те го чуваха от едно рабство и

и са влезли в първото Велико народно събрание.

Ние са съзинавали политика и правим също демократия. Само че сме не в първото, а в седмото народно събрание.

Писателите можат някога да не грешат, а политиците

да не съзинават.

Чувствам се духовно много по-

блико до онази епоха

АЛЕКСАНДЪР ЙОРДАНОВ: Чувството е про-

тиворечиво и противоречието идва от това, че

тръгва да го реши за шест минути или шест се-

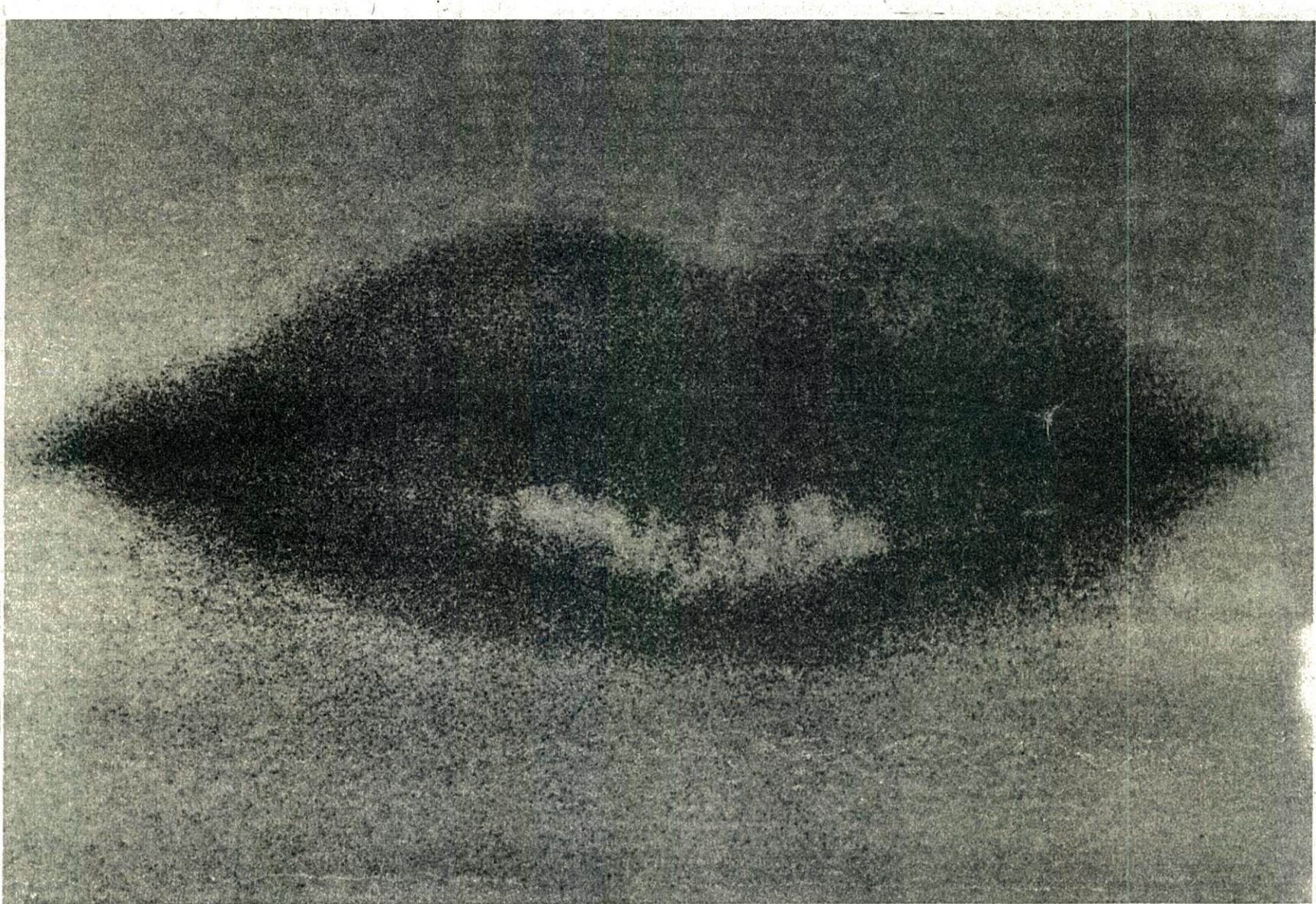
качили. Това е трудното.

Писателите могат да служат като буфер — не се срамуват от тази дума, между крайностите в

политически живот и действително да помогнат за

така наречения мирен преход. Ударението освен

въпроса зададе Капка ГЕОРГИЕВА

Фотографии: Ман Рей

ИСМАИЛ КАДАРЕ И КРАЯТ НА АЛБАНСКАТА ЗИМА

АЛБЕНА ЗНЕПОЛСКА

Cлучайно съвпадение е, че точно в дните, когато вниманието на света е привлечено от политическото раздаване на последния в Европа болшевишки бастон — Албания, у нас се появя книга от Исмаил Кадаре, най-големия съвременен албански писател (род. 1936). „Нишата на позора“ е въвличащ третото заглавие от този автор на български език след „Генералът на мъртвата армия“ (1966) и „Хроника на камък“ (1975), всичките издадени от издателство „Народна култура“. Търди се, че българският превод на първото от тях, и едният на Кадаре в белетристиката (договора пише само поезия), е изобщо пръв превод на негова книга на чужд език. Сега вече е издаден в над тридесет страни, ради се на високата оценка на специалисти и читатели. Последният му роман — „Концерт в края на зимата“ (1988), преведен веднага на френски език и обявен от списание „Лир“ за най-добрато чуждестранна книга във Франция през 1989 г., накара изтъкнати френски критики да заговорят за албанския писател като за най-достойния претендент за Носелова награда.

Не с случаност обаче, че днес журналистите са питали Исмаил Кадаре, който неоднократно съмнъгриха във Франция, ще се завърне в родината си, за да оглави започналото там народно движение

на демократизация. Освен аналогите с изявил се в политиката интелектуалисти от други страни на бивши социалистически лагер, основания за подобни очаквания дава самият Исмаил Кадаре. По-точно неговото творчество, което представлява „некритична заявка за антидоталата ристиките и патриотични (противоположни на комунистически „интернационализъм“) убеждения и настроения на автора“.

„Нишата на позора“ съдържа три новели: освен единомнестия — „Мостът с трите свода“ и „Комисията за празненството“. Те са свързани с общата тема — експанзиите на тоталитарната система, олицетворена от Османската империя. Исмаил Кадаре е намерили своя убедителен ключ към темата. В новелата „Нишата на позора“ например, разказва за отношенията между центъра на империята и провинциите Албания, отначайки авторът ни повежда до изпитанияте сложни пътешествия към езотерика и мистиката на онзи тъмни времена. Докато в един момент си дадем сметка, че част от разказанията ни е познато не от дадечното минало, а от настоящето. Кадаре откръвено употребява съвременни журналистически жаргон, понятия от днешния политически живот. Прийомът да се използва историята, за да се правят външности за сегашното, не е нов, в случая обаче се е получило нещо действительно оригинал-

но: една оруоловска антиутопия, изградена с материал от Средновековието на Източна Европа. Парадоксална и същевременно с нишо подраздава и най-чувствителния литературен усет сплав.

И тук възниква логичният въпрос: защо все още не е издаден именно последният и най-научен роман на Кадаре — „Концерт в края на зимата“? Отговор: защото в него обичайните му теми за политическото насилие, за оцепяването на малките народи от експанзиите на свръхдържавите са разработени на основата на съвременната албанска действителност от епохата на „ясно сътрудничество с Китай“. Превеждането на такава книга, дори когато идва от Албания, за нас (за някои от нас!) беше неудобно. А се оказа, че в страната, съмната за най-безпредмет и най-пребрежително отминавана измежду всички зад железната завеса, издването ѝ е било възможно. Нещо повече, Кадаре е удаствал с държавни награди, включително за въпросът последен роман. От друга страна, тези факти не обезсилват основанията на самия писател да напусне родината си и да потъпи убежището в чужбина. Как да си обясним всичко това? Исмаил Кадаре е балкански писател и затова още по-интересен за нас вариант на творческа съдба, която сама по себе си (вън от това, за която той пише, и неговата ценност) поставя проблеми като: творчески и властелини, творчеството и времето, което го е породило.

ЧЕТИВО С ПРОДЪЛЖЕНИЕ ИЗКУСТВОТО НА ЛЮБОВТА*

ЕРИХ ФРОМ

ПРЕДГОВОР

Прочитът на тази книга би разочаровал всеки, който очаква да открие в нея прости указания за изкуството на любовта. Тъкмо обратното — тази книга е опит да се покаже, че любовта не е чувство, лесно достъпимо от когото и да е, независимо от нивото на неговата зрелост. Тя е опит да бъде убеден читателят, че неговият стремеж за любов е обречен на неуспех, ако не се залови активно и цялостно развитие на своята личност, така че да постигне продуктивна насоченост. Удовлетворението в личната любов е невъзможно, без човек да притиска способността да обича своя съслед, без истинска скромност, смелост, вяра и дисциплина. В една култура, където тези качества се срещат рядко, придобиването на способността да се обича ще бъде рядко постижение. Или — всеки би могъл да си зададе въпроса — колко истински любеци са е познавали?

Но не бива поради трудността на задачата да възпроизвадим от сърдечната да опознам както трудностите, така и условията: необходими за нейното решаване. За да избегна неизкуствените изложениета, аз се постарах да разгледам проблемата, използвайки език, който, доколкото това е възможно, не е специален. Със същата цел ограничих и литературните цитати, посветени на любовта.

Не успях обаче да намеря задоволително решение на един друг проблем, а именно — повторението на идеи, изложени в моите предишни книги. Читателят, запознат с „Благото от свободата“, „Човекът сам за себе си“ и „Нормалното общество“, ще открие в настоящата книга много идеи, намерили място и в тези работи. В същността си обича „Изкуството на любовта“ в никакъв случай не е обобщение. Представени са много нови идеи, а същевно е и старите размисли понякога да придобият ново звучене, когато са обединени около една тема — изкуството на любовта.

ЧАСТ I ИЗКУСТВОЛИ Е ЛЮБОВТА?

Изкуство ли е любовта? Ако е, то тя е изиска познаване и старание. Или тя е приятно усещане, до което се стига само с помощта на случайността, стокътно, в което човек изпада, ако има късмет? Тази малка книга се основава на първото предположение, докато без съмнение мнозинството е сред най-вълнуващите същества.

Изкуството на любовта за несъществена. Той е още по-удивителен и чудотворен за хора, които са били отразени, изолирани, без любов. Чудото на внесаната близост често е облагородявано, ако е съчетано или е започнато със сексуално привлекателство.

Претата грешка в общоприетото мнение, че за любовта няма какво да се научи, се крие в обвързаността, скриването заложби, подлежащи на развитие. Играят значителна роля в тази сделка. Едва ли може да изиска, че в една култура с преобладаваща гърловска ориентация, където основната ценност е материалистични успехи, човешките и интимни отношения следват същата размежвача, както управлява пазара на стоки и труд.

Претата грешка в общоприетото мнение, че за любовта няма какво да се научи, се крие в обвързаността, скриването заложби, подлежащи на развитие. Играят значителна роля в тази сделка. Едва ли може да изиска, че в една култура с преобладаваща гърловска ориентация, където основната ценност е материалистични успехи, човешките и интимни отношения следват същата размежвача, както управлява пазара на стоки и труд.

Претата грешка в общоприетото мнение, че за любовта няма какво да се научи, се крие в обвързаността, скриването заложби, подлежащи на развитие. Играят значителна роля в тази сделка. Едва ли може да изиска, че в една култура с преобладаваща гърловска ориентация, където основната ценност е материалистични успехи, човешките и интимни отношения следват същата размежвача, както управлява пазара на стоки и труд.

Претата грешка в общоприетото мнение, че за любовта няма какво да се научи, се крие в обвързаността, скриването заложби, подлежащи на развитие. Играят значителна роля в тази сделка. Едва ли може да изиска, че в една култура с преобладаваща гърловска ориентация, където основната ценност е материалистични успехи, човешките и интимни отношения следват същата размежвача, както управлява пазара на стоки и труд.

Претата грешка в общоприетото мнение, че за любовта няма какво да се научи, се крие в обвързаността, скриването заложби, подлежащи на развитие. Играят значителна роля в тази сделка. Едва ли може да изиска, че в една култура с преобладаваща гърловска ориентация, където основната ценност е материалистични успехи, човешките и интимни отношения следват същата размежвача, както управлява пазара на стоки и труд.

Претата грешка в общоприетото мнение, че за любовта няма какво да се научи, се крие в обвързаността, скриването заложби, подлежащи на развитие. Играят значителна роля в тази сделка. Едва ли може да изиска, че в една култура с преобладаваща гърловска ориентация, където основната ценност е материалистични успехи, човешките и интимни отношения следват същата размежвача, както управлява пазара на стоки и труд.

Претата грешка в общоприетото мнение, че за любовта няма какво да се научи, се крие в обвързаността, скриването заложби, подлежащи на развитие. Играят значителна роля в тази сделка. Едва ли може да изиска, че в една култура с преобладаваща гърловска ориентация, където основната ценност е материалистични успехи, човешките и интимни отношения следват същата размежвача, както управлява пазара на стоки и труд.

Претата грешка в общоприетото мнение, че за любовта няма какво да се научи, се крие в обвързаността, скриването заложби, подлежащи на развитие. Играят значителна роля в тази сделка. Едва ли може да изиска, че в една култура с преобладаваща гърловска ориентация, където основната ценност е материалистични успехи, човешките и интимни отношения следват същата размежвача, както управлява пазара на стоки и труд.

Претата грешка в общоприетото мнение, че за любовта няма какво да се научи, се крие в обвързаността, скриването заложби, подлежащи на развитие. Играят значителна роля в тази сделка. Едва ли може да изиска, че в една култура с преобладаваща гърловска ориентация, където основната ценност е материалистични успехи, човешките и интимни отношения следват същата размежвача, както управлява пазара на стоки и труд.

Претата грешка в общоприетото мнение, че за любовта няма какво да се научи, се крие в обвързаността, скриването заложби, подлежащи на развитие. Играят значителна роля в тази сделка. Едва ли може да изиска, че в една култура с преобладаваща гърловска ориентация, където основната ценност е материалистични успехи, човешките и интимни отношения следват същата размежвача, както управлява пазара на стоки и труд.

Претата грешка в общоприетото мнение, че за любовта няма какво да се научи, се крие в обвързаността, скриването заложби, подлежащи на развитие. Играят значителна роля в тази сделка. Едва ли може да изиска, че в една култура с преобладаваща гърловска ориентация, където основната ценност е материалистични успехи, човешките и интимни отношения следват същата размежвача, както управлява пазара на стоки и труд.

Претата грешка в общоприетото мнение, че за любовта няма какво да се научи, се крие в обвързаността, скриването заложби, подлежащи на развитие. Играят значителна роля в тази сделка. Едва ли може да изиска, че в една култура с преобладаваща гърловска ориентация, където основната ценност е материалистични успехи, човешките и интимни отношения следват същата размежвача, както управлява пазара на стоки и труд.

Претата грешка в общоприетото мнение, че за любовта няма какво да се научи, се крие в обвързаността, скриването заложби, подлежащи на развитие. Играят значителна роля в тази сделка. Едва ли може да изиска, че в една култура с преобладаваща гърловска ориентация, където основната ценност е материалистични успехи, човешките и интимни отношения следват същата размежвача, както управлява пазара на стоки и труд.

Претата грешка в общоприетото мнение, че за любовта няма какво да се научи, се крие в обвързаността, скриването заложби, подлежащи на развитие. Играят значителна роля в тази сделка. Едва ли може да изиска, че в една култура с преобладаваща гърловска ориентация, където основната ценност е материалистични успехи, човешките и интимни отношения следват същата размежвача, както управлява пазара на стоки и труд.

Претата грешка в общоприетото мнение, че за любовта няма какво да се научи, се крие в обвързаността, скриването заложби, подлежащи на развитие. Играят значителна роля в тази сделка. Едва ли може да изиска, че в една култура с преобладаваща гърловска ориентация, където основната ценност е материалистични успехи, човешките и интимни отношения следват същата размежвача, както управлява пазара на стоки и труд.

Претата грешка в общоприетото мнение, че за любовта няма какво да се научи, се крие в обвързаността, скриването заложби, подлежащи на развитие. Играят значителна роля в тази сделка. Едва ли може да изиска, че в една култура с преобладаваща гърловска ориентация, където основната ценност е материалистични успехи, човешките и интимни отношения следват същата размежвача, както управлява пазара на стоки и труд.

Претата грешка в общоприетото мнение, че за любовта няма какво да се научи, се крие в обвързаността, скриването заложби, подлежащи на развитие. Играят значителна роля в тази сделка. Едва ли може да изиска, че в една култура с преобладаваща гърловска ориентация, където основната ценност е материалистични успехи, човешките и интимни отношения следват същата размежвача, както управлява пазара на стоки и труд.

Претата грешка в общоприетото мнение, че за любовта няма какво да се научи, се крие в обвързаността, скриването заложби, подлежащи на развитие. Играят значителна роля в тази сделка. Едва ли може да изиска, че в една култура с преобладаваща гърловска ориентация, където основната ценност е материалистични успехи, човешките и интимни отношения следват същата размежвача, както управлява пазара на стоки и труд.

Претата грешка в общоприетото мнение, че за любовта няма какво да се научи, се крие в обвързаността, скриването заложби, подлежащи на развитие. Играят значителна роля в тази сделка. Едва ли може да изиска, че в една култура с преобладаваща гърловска ориентация, където основната ценност е материалистични успехи, човешките и интимни отношения следват същата размежвача, както управлява пазара на стоки и труд.

Претата грешка в общоприетото мнение, че за любовта няма какво да се научи, се крие в обвързаността, скриването заложби, подлежащи на развитие. Играят значителна роля в тази сделка. Едва ли може да изиска, че в една култура с преобладаваща гърловска ориентация, където основната ценност е материалистични успехи, човешките и интимни отношения следват същата размежвача, както управлява пазара на стоки и труд.

Претата грешка в общоприетото мнение, че за любовта няма какво да се научи, се крие в обвързаността, скриването заложби, подлежащи на развитие. Играят значителна роля в тази сделка. Едва ли може да изиска, че в една култура с преобладаваща гърлов